

DOKUMENT

Om du dör i en arbetsolycka ställs troligen ingen till svars. 33 personer har dött i industrin på fyra år. Bara två olyckor har lett till fällande dom. Och då har straffen varit låga, visar Dagens Arbetes undersökning.

TEXT: FREDRIK KÖRNERBÄCK
OCH LENNART LUND
FOTOMONTAGE: JANN IIEPA

I december förra året dömdes platschefen vid Carpenter Products i Torshälla till villkorlig dom och 40 dagsböter på sammanlagt 24 000 kronor. Så många dagsböter är ett vanligt straff för till exempel snatteri, men den här domen handlade om en dödsolycka på en arbetsplats.

Den hände under nattsättet den 10 november 2002. Klockan var runt fyra på morgonen. Metallaren Christer Asp hissades upp i korgen på en skylift. Han skulle kontrollera insidan av ett arton meter högt pulvertorn. Ungefär åtta meter upp tystnade Christers prat. Lampan han höll i föll till golvet. Skyddshjälmen följde efter. En arbetskamrat tittade hastigt upp. Han såg Christer segna ner mot grinden i skyliftens korg och grinden gå upp. Arbetskamraten försökte fånga Christer men lyckades inte stoppa fallet helt.

Christer Asp blev 58 år gammal. Enligt Arbetsmiljöverkets utredning hade han drabbats av syrebrist på grund av kväve i tornet. Skyliften användes trots att

CHRISTER ASP, 58
Inspekterade insidan av ett arton meter högt pulvertorn vid Carpenter Powder Products i Torshälla. Åtta meter upp föll Christer ur skyliftens korg. 10 nov 2002. Platschefen åtalad och dömd, domen överklagad.

hisskorgens säkerhetsspärr varit trasig sedan länge.

Olyckan på Carpenter Products ingår i Dagens Arbetes undersökning av dödsolyckorna mellan 2001 och 2004 på arbetsplatser som tillhör fackförbunden Metall, Industrifacket, Pappers och Grafikerna.

Under dessa fyra år dog 33 industriarbetare på jobbet.
I nittion fall, mer än hälften av dödsolyck-

orna, har polisens utredningar lagts ned utan att det blir åtal.

- I sju fall pågår ännu förundersökningarna.
- I ytterligare fyra fall är någon åtalad eller misstänkt för brott.
- Tre fall har hamnat i domstol. Ett fall blev det friande dom. I två fall blev det fällande dom. Där ingår olyckan med Christer Asp.
- Att ytterst få dödsfall hamnar i domstol

är inte unikt för industrin. Samma mönster finns i hela arbetslivet. Dör någon på jobbet läggs polisutredningarna oftast ner. Om någon åtalas sker det efter lång tids utredning. Och om någon faller blir straffet oftast lågt, visar Dagens Arbetes genomgång av domar rapporterade till Arbetsmiljöverket.
Mellan 2000 och 2003 dog 185 arbetstagare i olyckor på jobbet, även inräknat arbetare utanför industrin.

- Tio dödsolyckor ledde under dessa år till fällande domar.
- I genomsnitt dömdes de ansvariga till 65 dagsböter på sammanlagt 15 580 kronor. I åtta av tio fall utdömdes villkorlig dom.

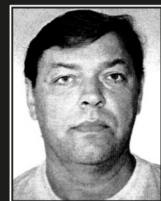
Att få falla väcker ilska hos facket. Christina Järnstedt, IO-ombudsman med ansvar för arbetsmiljöfrågor, har visat statistik över arbetsmiljöbrott och domar för förtroendevalda

skyddsombud från företag runt om i landet. "De blir väldigt upprörda. Det är som ett hån rätt i ansiktet, att man till och med kan gå fri från sitt ansvar."

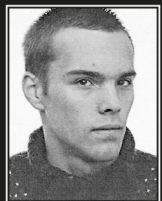
Christina Järnstedt upprörs också över de låga straffen vid fällande domar. Oftast handlar det om villkorlig dom och dagsböter.

"Det är vansinne. Det handlar om människors liv, ofta om familjeförsörjare där de efterlevande drabbas livet ut."

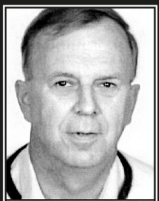
BROTTSPLATS UTAN SKYLDIGA

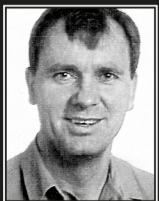
ARNE DAVIDSSON, 51
► Lossade cement från en lastbil vid Ballast Väst i Borås. Luftfiltret, som vägde 150 kilo, på silon lossnade och föll ned på Arne.
† Dog 18 jan 2001.

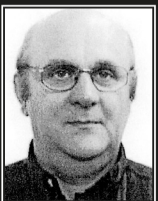
MIKAEL HÄLLSTRÖM, 19
► Sänkte en motorgavel med travers vid Norrlandsgjuteriet i Robertsfors. Lyftkroken lossnade och Mikael hamnade under den 400 kilo tunga gaveln.
† Dog 20 mars 2001.

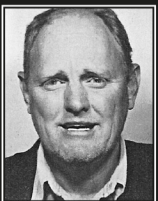
ARNE BERTILSSON, 56
► Föll från sin tankbil vid Arizona Chemical i Sandarne. Arne lossade talloja. Den starka lukten kan ha lett till att han blev yr och föll.
† Dog 18 maj 2001.

KARL-GUSTAV JOHANSSON, 52
► Vände en balk med en travers. Griplorna släppte och Karl-Gustav hamnade under balken.
† Dog 19 juni 2001.

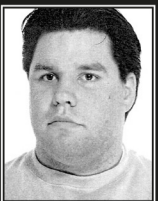
PETER GEISLER, 52
► Lastade ur flisbilen vid Stora Enso i Hylte. När han steg ur för att kontrollera några muttrar backade arbetskamraten på honom.
† Dog 24 aug 2001.

KJELL JOHANSSON, 55
► Arbetade med att bygga ut Preems raffinaderi på Hisingen i Göteborg när han kom i vägen för en grävska som svängde.
† Dog 26 sept 2001.

TOMMY JÖNSSON, 45
► Lastade stenvägar i Skånska Maskins bergtäkt i Åstorp. En brant rasade och Tommy lastade försvann under grusmassorna.
† Dog 20 nov 2001.

ANDERS TINGSTRÖM, 23
► Jobbade vid Årstälken i Stockholm under en lastbil. Den hölls uppe av en luftbälj, som exploderade. Bilen föll på Anders.
† Dog 23 nov 2001.

TOMMY EVENSSON, 54
► Monterade en 1,7 ton tung dragprovarmaskin vid Structo i Storfors. Maskinen välte över Tommy.
† Dog 5 feb 2002.

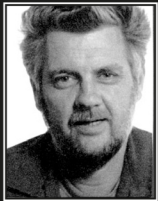
JORMA NEHVONEN, 55
► Utförde underhållsarbete på ett transportband vid Korsnäs bruk. Plötsligt startades bandet och Jorma klämdes under en matarficka.
† Dog 13 feb 2002.

HANS ERIKSSON, 35
► Höll på att lyfta en container. Den hängde i textilremmarna. De brast och en järnbalk källades Hans i huvudet.
† Dog 22 april 2002.

HELENA HOLM, 38
► Klämdes mellan en truck och ett skrivbord vid Ova-ko Steel i Hofors. Hon avled på sjukhus en månad senare.
† Dog 19 juni 2002.

ROLAND WESTIN, 58
► Försvann när han arbetade på en flisstäck vid Mönsterås bruk. Efter åtta timmar hittades han död av polisens räddningshundar.
† Dog 21 juni 2002.

CHRISTER GUDMUNDSSON, 50
► Höll på med reparationsarbete vid Duni i Halmstad. När en truck oväntat kom i rörelse träffades Christer i huvudet av en 200-kilos motor.
† Dog 18 okt 2002.

TORBJÖRN JONSSON, 37
► Körde en fyrhjuling motorcykel nere i Zinkgruvan utanför Askersund. Vid möte med en gaffeltruck vurpade han och slog i huvudet.
† Dog 29 nov 2002.

ULF LEVIN, 33
► Svetsade under en oljeuppfångare i stål som hängde i ett nylonrep vid Weldtech i Värnamo. Repet brast av värmen och oljeuppfångaren föll ned på honom.
† Dog 9 sept 2003.

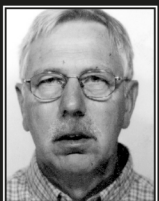
■ UTREDNING PÅGÅR

ELMAR KHAN-KISLJEV, 47
► Arbetade för STAB Teknik i Malmö med rivning. När han hittades hade han skador i huvudet som troligen berodde på att han fallit från en trappa.
† Dog 6 okt 2003.

BIRGER IVARSSON, 59
► Inventerade bark vid Mönsterås bruk då han blev påkörd av en lastmaskin. Föraren kunde inte se honom på grund av dålig sikt.
† Dog 22 juli 2004.

SVEN FÄLTH, 61
► Demonterade en nedkylningssug vid Boda glasbruk när en lucksektion på 1,5 ton välte över honom.
† Dog 27 okt 2004.

NIKOLAUS TSINGOS, 48
► Stod inne i en automatsvarv han höll på att reparera vid Volvo i Köping. Svarven startade och Nikolaus klämdes fast.
† Dog 2 mars 2003.

RICKARD KVIST, 36
► Gick över fabriksområdet vid Tetra Pak i Lund. En gaffeltruck körde bakom honom, men föraren såg inte Rickard utan körde på honom.
† Dog 25 april 2003.

ROBERT RADVAN, 26
► Höll på med tegelbyte till koksugarna vid SSAB i Luleå när han föll sju meter ned i ett påfyllningshål där det var cirka 800 grader varmt.
† Dog 29 juli 2003.

ANDERS STANDERT, 38
► Reparerade en hydraulisk formspruta vid Forshe-das gummifabrik i Mörbylånga. Maskinen startade och Anders klämdes till döds.
† Dog 2 sept 2003.

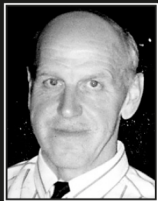
MIKAEL LEDROTH, 38
► Svetsade vid SSAB Tunnpå i Luleå då vätgas, som av okänd anledning fanns i gjutmassan, plötsligt exploderade.
† Dog 10 maj 2004.

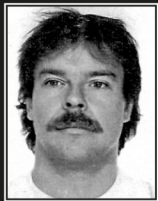
KEIJO ALANEN, 54
► Arbetade på en plattform utan skyddsräcken vid Sydkafräs fjärrvärmeverk i Älmhult. Han föll fyra meter ned på ett betonggolvet.
† Dog 22 juli 2004.

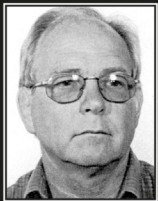
ANDREAS SÖDERGREN, 25
► Arbetade ensam med underhållsarbete vid Kubals smältverk i Sundsvall. Han hittades livlös efter att ha kommit i kläm vid transportbandet.
† Dog 20 sept 2004.

SIVERT OLSSON, 60
► Träffades av en vagn fylld med betong och föll två meter ner i golvet på sin arbetsplats Meag i Hallsberg.
† Dog 23 okt 2001. Produktionschefen åtalad och dömd.

THOMAS ORVEHALL, 32
► På ett fartyg vid Cityvarvet i Göteborg träffades han av en stål-vajer i ryggen och föll arton meter ner i torrdockan.
† Dog 5 nov 2001. Tre arbetsledare åtalade.

BENGT GÖRAN LINDBERG, 61
► Reparerade vid en lastbrygga vid Carlshamns mejeri. En lastbil backade in och klämde honom till döds.
† Dog 15 april 2002. Tre arbetsledare åtalades, domstolen friade.

OLOF SUNDBERG, 43
► Monterade en plattform inne i en sodapanna vid Skärblacka bruk. Han halkade och föll 25 meter ner i massakärl.
† Dog 15 april 2002. En arbetsledare delgiven misstanke.

LARS ANDERSSON, 61
► Höll på med virabyte i en torkmaskin vid Östrands massafabrik. Föll av okänd anledning sex meter ned i massakärl.
† Dog 22 okt 2003. En arbetsledare åtalad.

JURE VEROVIC, 60
► Arbetade vid Scanraff i Lysekil med att bygga om en cistern. Av okänd anledning blev han påkörd av en hjullastare.
† Dog 19 feb 2004. Föraren delgiven misstanke.

■ BROTTSMISSTANKE/ÅTAL/DOM

► Varför hamnar så få dödsolyckor i domstol? Dagens Arbete har talat med flera åklagare och fackliga företrädare. Tre förklaringar återkommer.

För det första anses arbetsmiljöolyckor sällan viktiga hos polisen.

”För polisen är det här inte prioriterade brott. De hamnar långt ned i högarna och blir ibland till och med preskriberade”, säger Lotten Loberg, kammaråklagare i Malmö och specialiserad på arbetsmiljöbrott.

För det andra saknar polisen ofta de kunskaper som krävs för att utreda arbetsmiljöbrott.

På polishögskolans grundutbildning ingår ingen arbetsmiljökunskap, visar Dagens Arbetes kontroll. Men det krävs för att klara brottsutredningarna, anser Lotten Loberg.

”De här brotten kräver en viss vana att utreda händelser i företagsmiljö. Man behöver specialkompetens.”

Den tredje och viktigaste orsaken till att få olyckor hamnar i domstol är svårigheten att slå fast vem som har ansvaret för arbetsmiljön.

”Det räcker inte att visa att det är slarv med säkerheten som har lett till olyckan. Den svåra frågan är vem som har ansvaret”, säger kammaråklagare Lotten Loberg.

Lagen är visserligen tydlig. Arbetsgivaren har ansvaret för arbetsmiljön. Ändå är det efter

FAKTA FÅ OLYCKOR BLIR RÄTTSSAK

- Dödsolyckorna är bara toppen på isberget av de olyckor som sker på svenska arbetsplatser. Ett tydligt mönster syns:
- År 2003 anmälades 92 800 arbetsolyckor till arbetsmiljöverket.
- Samma år utredde åklagare misstanke om arbetsmiljöbrott i 914 fall.
- 51 åtal hamnade i domstol.

Källor: Riksåklagaren och Arbetsmiljöverket.

en dödsolycka svårt att slå fast vem som är ansvarig. Det beror på att ansvar kan delegeras, det vill säga överlåtas. Den högsta koncernchefen kan delegera ansvar till platschefen. Som i sin tur kan delegera till teknikchefen. Som kan delegera till produktchefen. När en olycka inträffat börjar diskussionen om hur mycket ansvar som delegerats.

Olyckan vid Carpenter Products följer samma mönster. Visserligen fälldes platschefen. Men produktionschefen, som också var åtalad, friades. Och platschefen som fälldes i tingsrätten har överklagat med nya argument om arbetsmiljöansvaret. Han lägger nu skulden på tillverkaren av den skylt som Christer Asp ramlade ur.

Härddraget kan det här sägas leda till att skötsamma företag med en tydlig delegering av arbetsmiljöansvaret har lättare att åka dit. Medan otydliga företag klarar sig. Bilden bekräftas av överåklagare Nils Rekke som är den högst ansvariga för arbetsmiljöfrågor inom åklagarväsendet.

Visserligen kan lagen tolkas som att den högsta ansvariga chefen är ansvarig om delegeringen på företaget varit otydlig. Men det räcker inte för att chefen ska dömas i en domstol. En åklagare måste visa att den högst an-

”... skötsamma företag med tydlig delegering av arbetsmiljöansvaret har lättare att åka dit.”

svarige personligen gjort sig skyldig till att ha misskött arbetsmiljön eller låtit bli att rätta till något han eller hon visste skötts dåligt.

”Domstolarna kommer aldrig att döma någon som bara har formellt ansvar”, säger Nils Rekke. ■

Så kan fler fällas för dödsolyckorna

Allt fler kräver att det ska bli lättare att bötfälla företag för att få fler fällda för arbetsmiljöbrott. Det blev en riksdagsfråga efter Dagens Arbets förra granskning av döden på jobbet.

För fyra år sedan undersökte Dagens Arbete dödsolyckor i industrin mellan 1997 och 2000. 29 industriarbetare hade då dött på jobbet, men ingen ansvarig fällts. I flera fall pågick utredningarna. Nu är de avslutade.

- Av 29 dödsolyckor togs nio upp i domstol.
- För tre dödsolyckor friades de åtalade.
- Vid fem olyckor blev det fällande dom, varav en är överklagad till Högsta domstolen.
- Med hänvisning till granskningen togs frågan om företagsböter upp i riksdagen. Förslag från en statlig utredning hade lagts på is. Regeringen lovade nu att utreda frågan igen.

Företagsbot betyder att själva företaget straffas för att en olycka har hänt. Det har utdömts vid två av de senaste årens dödsolyckor,

Dagens Arbete nummer 3/2001.

men är mycket ovanligt. Facket, arbetsmiljöåklagarna och arbetsmiljöverket vill att det ska bli lättare att döma till företagsbot.

På justitiedepartementet övervägs om företagsbot ska kunna utdömas utan att domstolen tar ställning till vem på företaget som är ansvarig för olyckan. Så är det i många andra europeiska länder. Det utreds även om maxstraffet tre miljoner kronor ska höjas till tio miljoner. Förslag väntas tidigast till hösten.

För att företagsboten inte ska bli en straffavgift där företagen kan köpa sig fria vill facken att enskilda chefer fortfarande ska kunna ställas till svars. ”Man kan inte sätta ett företag i fängelse”, säger Christina Järnstedt på LO.

Även överåklagare Nils Rekke hoppas på förenklade företagsböter.

”Det framstår som mer effektivt att det är bolaget som betalar. På vår önskelista över hur systemet skulle se ut ska det räcka att konstatera att en allvarig olycka inträffat och att arbetsmiljön missköts. Man skulle inte alltid behöva hitta vem som misskött sig.”

Fack och åklagare har även andra förslag: ● **Öka kunskaperna hos polis och åklagare.**

”Även om åklagarmyndigheterna fått mer resurser är det för lite. Det behövs fler och bättre utbildade poliser, bland annat utbildning i arbetsmiljöbrott på polishögskolan”, säger Christina Järnstedt.

Nils Rekke ger facket delvis rätt, men anser att åklagarnas kunskaper ökat. Sedan några år handläggs arbetsmiljöbrott av samma grupp åklagare på totalt mellan tjugo och trettio personer. De har därför kunnat öka kompetensen.

● **Hårdare straff.**

Dagens Arbets undersökning visar att 60 dagsböter är en normal dom efter dödsolyckor. Facket vill ha hårdare straff.

”Rättsväsendet ser inte detta som brott. Det är ett sätt att tänka som i grunden är fel”, säger Christina Järnstedt.

Fackets krav får medhåll från Nils Rekke. Åtminstone när det varit uppenbart slarv hos en arbetsgivare som lett till en olycka.

Kammaråklagare Lotten Loberg anser att regering och riksdag måste gripa in:

”Jag vill att statsmakterna beslutar att arbetsmiljöbrott ska värderas högre hos polis och åklagare. Nu har dessa brott inte samma prioritet som till exempel miljöbrott.” ■